זכרון ליום ראשון — דין הזמן

אלול תשנ"ט

כשהזמן מסתיים מתעורר הדין ועמו הזכרון. כל סיום ופרידה מעוררים את חשבון הנפש ואת הזכרון. הנה עברה שנה נוספת, שנה של חיים, מלכות ה' השולטת בגורלנו מתגבהת ועולה ואיתה החרדות ושאלות התשתית העתיקות של 'מה אנו ומה חיינו'?

עיקר התשובה הוא לתקן השליחות שנשתלח האדם לעולם הזה. וכתיב: "כאשר ירד הגשם כו' ושמה לא ישוב כי אם הרוה כו' כן יהיה דברי כו'". והקב"ה נתן בכל איש ישראל דברים שצריך להוציאם בעולם מכוח אל הפועל לעשות בהם פירות, ואז ישוב בשליחותו לפניו יתברך. והוא נשמת אלוקי, כמו שאמרו רז"ל: "הנשמה בגוף כאזכרות בגולין", וכן כתוב: "ואשים דברי בפיך". והנשמה צריכה לתקן המעשים והגוף, כמ"ש: "כי אם הרוה כו' הארץ והולידה כו'". ואז תשוב הרוח אליו יתברך. ולכן שבת מיוחד לתשובה, ע"י שיש בשבת עליה מכל מעשה ימות החול שהוא מעין יום שכולו שבת, שאז ישובו כל הדברים אליו. וכשאדם חוטא אין הנשמה יכולה לעלות, כמ"ש: "לא ישוב כו' ריקם כו'". ולבעל תשובה השי"ת מסייע שהדברים יעשו פירות. וזהו שכתוב: "אהיה כטל [לישראל] כו' ויך שרשיו כלבנון ילכו יונקותיו כו'" כל פרשת ההפטורה. הכוונה שיוכל להוציא מכוח אל הפועל שיתקנו הדברים כל הגוף להפריח ולהצמיח לעשות פירות כנ"ל. 1"שפת אמת" לספר דברים, שבת תשובה, תרנ"א.

לכל אדם ישנה שליחות בעולם. השאלה הנוקבת היא, האם מילאנו שליחותנו? האם באותו יום, שבו ניקרא להיאסף אל עמנו, נוכל להביט אחורה בסיפוק ולומר שאמנם מילאנו את השליחות, שהיה כדאי? הסבל הגדול הוא סבל החטא, סבל חוסר המשמעות, הימים והשנים העוברות כך סתם.

זאת היא אימת הדין: הפחד שנתעורר יום אחד ונראה שכבר מאוחר מדי, שזמננו עבר, שאותם אנשים שהיינו יכולים לגלות כלפיהם רוך וחמלה, שיכולנו להידבר אתם, כבר אינם.

במוצאי מנוחה קידמנוך תחילה.2מתוך הסליחות למוצאי השבת הראשונה. עברה השבת ואיתה גם מנוחת השבת, אבל בנוסף להרגשה המדוכדכת קמעא של כל מוצאי השבת, הזמן של "וַי נפש",3ראה בבלי ביצה, טז, א; בבלי תענית, כז, ב. שבו הנפש דואבת את הסתלקותה של הנשמה היתרה ואת הכניסה לימי החולין – נוספת במוצאי שבת זו, האחרונה של השנה, חרדה נוספת. הנה ראש השנה מתרגש ובא, ראש השנה ממש – כפי שאמר ר' נחמן באחת משיחותיו4חיי מוהר"ן, פרק ד. – ואיתו הציפייה והחרדה, מי יודע מה יהיה ואיך יהיה?

הבעיה העיקרית שלנו היא חוסר התחושה של ממשות הזמן החולף ועובר. זמננו חולף ועובר, ואנה אנו באים? רק אתמול היינו צעירים, והנה כחלום יעוף... בשבת אחר הצהריים התעוררתי משנת שבת ולפתע תפסתי בן כמה אני, והתעוררה בי חרטה עצומה, נוקבת, שלא יכולתי לעמוד בה – וברחתי ממנה.

וכל באי עולם יעברו לפניך כבני מרון.5מתוך תפילת "נתנה תוקף". "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם".6מתוך תפילת מוסף של ראש השנה. עם הסיום עולים הזכרונות. ואני שואל את עצמי: מה ייחרט בזכרון משנה זו? מה יישאר בנצח? ספר הזכרונות הוא הלב של העולם, "כתבם על לוח לבך".7משלי ז, ג. עוד עיין על כך אצל ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, קמב. המקום שבו נכתבים הדברים הוא האתר של הרגישות העמוקה, האתר שבו הדברים אינם לשווא, המצפון של העולם שבו דבר לא נמחק. זהו מקום שאיננו עשוי מחומר, והגדרות המציאות הרגילה לא תופסות לגביו. החומר שלו הוא הרגש, העולם הנפשי, ושם עמוק בלבו נחרטים הזכרונות.

ישנו עולם הדין, שהוא עולם המחשבה. "בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין".8מדרש אגדה (בובר) בראשית, פרק א. הדין הוא הנצח, בנצח נחקקים כל הדברים כפי שהיו ואינם יכולים להשתנות. בלי יכולת תיקון. הדין הוא חוק הגורל שאי אפשר לחמוק ממנו.

במחשבה האלוקית הכל קיים לנצח, שום דבר לא נמחק. אך יש משהו שלא היה קיים אף לא במחשבה האלוקית. הוא התחדש דווקא עם האדם, ולכן הוא שייך לרובד עמוק אף יותר מהנצח – החמלה, השייכת לאדם. הנצח משקף את ההכרחיות של ההוויה בהיותה בעצמה. היא כפי שהיא. אך החמלה האנושית משקפת את עולם החירות, המציאות כפי שיכולה היא להיות. והקב"ה עובר מכסא דין לכסא רחמים בעקבות השופר, שהוא הגניחה האנושית והיללה.